Fehér-tótól Petresig

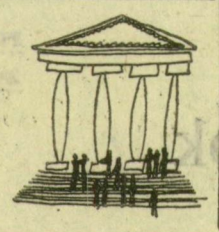

Panaszkodik a szegedi ember, azt hiszi, szegények vagyunk. A pécsi, ha meggondolja magát, fölmegy a Mecsekbe, a miskolci, ha szabadulni akar a város füstjétől, mindig morgó zajától, azt a sarkát választhatja a Bükknek, amelyiket akarja. De hová menjünk mi, Szeged lakói? Igaz, itt van a Tisza, teljes partja a mienk lehetne — irigyli is a pécsi is, meg a miskolci is tőlünk —, de úgy játszik velünk a folyó, ahogy neki tetszik. Gondol egyet, nyakon önti strandunkat, meglakja a Sárgát. (A Sárga különben is olyan zsúfolt lett, tenyérnyi helyet szabhat csak magának, aki ide vágyik. Ötven apró lépés előre már háztömb körüli sétának számít. A nap meg majdnem teljesen kiszoruit belőle.)

Kis tudósításainkban néhányszor szerepelt már ez a fogalom: tájvédelmi körzet. Az, hogy a Fehér-tótól a pusztaszeri Büdösszéktóig — de kár elfinomkodni a nevét Dongér-tóvá! — terjedő területet tájvédelmi körzetté nyilvánítják. Keleti határát a Tisza rajzolja ki. A gondolat a megyei tanács székházából kelt útjára, a pusztaszeri országos emlékbizottság is ráütött a fejével, Hantos Mihály tanácselnök-helyettestől, az emlékbizottság elnökhelyettesétől kérdeztük tehát, ez a tervezet számol-e velünk, városiakokkal, és megkértük, tekintsük át részletesebben ezt a tervet.

Téved, aki azt hiszi, hogy természetszegények vagyunk. Híre is van a mi vidékünknek. Induljunk a térkép szerint, itt van mindjárt Fehér-tó. Beretzk Péter többször említette annak idején, hogy a híradásokban szereplő madárszállót — madárvonulások pihenőjét — a külföldi ember úgy értette, van ott egy legalább négyemeletes Madár Szálló. Sokan jelentkeztek, eltöltenének benne két hetet. Szálloda egyhamar biztosan nem lesz, a szik régi hírét a halgazdaság úgy kerítette körül, hogy helyébe a maga forintokkal mérhető hírét tette, de Fehér-tó azért még tartja magát. A törekvés, hogy a jövő-menő ember legalább távcsövezhesse a madarak és madarászok paradicsomát, dicsérni való és további biztatás is lehetne. Ornitológiai okok miatt lett természetvédelmi terület Pusztaszer — a fölsőről van most szó — szikes tava is, híre napról napra nagyobb.

Sasér nevével ugorjunk át a Tisza felénk néző régi árterületére, az algyői hídtól fölfelé. Olyan védett területtel találkozunk itt is, aminek messze földön nem találnánk párját. Az árter érintetlen, rekonstruálható növénytakarója, erdeje és a hozzá kötődő állatvilág természeti szenzáció. Aki itt még nem járt, nézzen most jól a térképre. Mellette a régi Tisza bugyra, Atkasziget 520 hektárt tesz ki, a területet körülvevő víz szalagja 7600 méter, maga a vízfelület 105 hektár. Mire jó egy ilyen sziget? Csatornarendszerrel ez a víz kapcsolatban van az élő Tiszával, tehát mindig friss lehet. Mártélynál jobb és nagyobb fürdőhely kerekedhet belőle. Nyáron melegebb, mint a folyó. Nagy vízfelület, mindenféle vízisport szóba jöhet télen is, nyáron is. És Szegedhez közel van! A víz soha nem önti el, városunk új üdülőhelyének tervezői nyugodtan számíthatnak rá. Most csak a sziget szerepel a térképen kemping szó alatt, ez is tervet jelent, de ha az 520 hektár egyszer kicsi lesz, a víz külső partja ugyanilyen értéket jelent.

A csongrádi országút és a Tisza között van tehát három védett terület, egy üdülőközpont és Ópusztaszerhez simulva itt van a történelmi emlékpark. Elég fél órát eltöltenünk a szobor körül, ha meg akarunk győződni arról, hogy sokan látogatnak ide már most is. Jönnek a diákok táborozni, szárháborúzni, történelmet tanulni, jönnek a messze földről érkezők pihenni, messzi múltba visszanézni. Pedig a tervekhez képest a mai állapot valóban szegényes. A sok látogató néma jelenléte követelte, hogy legyen ez a hely minél előbb több, különb, mint eddig volt.

Egyelőre a nagy monostor nyolc egymásra épült templomának újra növesztett alapjai beszélnek a honfoglalásról, pogánylázadásról, tatárokról, törökökről, az itt élőkről és az itt dolgozókról, de az ősszel lezárult tervpályázat szellemi kincséből merítő részletes rendezési terv már rajzolja a folytatást. A jobbágyfalu régészeti feltárása után egy rekonstruált honfoglaláskori lakóépülettől napjaink házáig, egymás mellett láthatjuk majd a különböző korok alföldi emberének házát és házatáját. Jó lenne, ha a mélyen szántó ekék ezt a területet addig is elkerülnék, amíg a régészek elvégzik dolgukat. Új emlékmű is készül, földadatát tekintve összhangban a régivel. Múzeumi épületek lépnek elő a tervben, lesz majd motel, kemping, strand, lovaspálya, vendégfogadó, benzinkút. Egész évben úgy várhatja majd vendégeit Pusztaszer, ahogy egy hagyományaink ápolásának szentelt emlékhelynek a ma emberét fogadni illik. Ez a terv annyira a holnapok közelségébe lépett, hogy a Feszty-körkép már Szegeden várja a restaurálást.

A hatalmas területnek máris öt igen értékes pontja van, de mi lesz a köztük levő szántók, legelők, kis erdők sorsa? Erre a területre gondolva jelentette be Rakonczay Zoltán, az Országos Természetvédelmi Hivatal elnöke a Pusztaszeri Országos Emlékbizottság egyik nyári ülésén, hogy folyamatban van Pusztaszer környékének tájvédelmi körzetté nyilvánítása. Ezen a adaton dolgozik most a szegedi Erdőrendezőség. Ez azt jelenti, maradjon szántó, ami eddig az volt, gazdálkodjanak rajta a szövetkezetek a kor igénye szerint, de a puszta legelő maradjon legelő, az erdő, erdő. Őrizze meg ezt a területet olyannak, amilyen most. Védjük meg értékes házait, tanyáit is. Legyen érdemes ide kijönni akkor is, amikor másutt a táj arculata évről évre változik, és várhatóan egyre nagyobbat változik. Magunknak, fiainknak, unokáinknak őrizzük, amire most vigyázunk.

Nehéz most elsorolni, mennyi mindent nyerhet maga Szeged ezzel a területtel. Nézzünk csak fel megint a térképre, a Tisza egyik kanyarulatára, Petresre! Négy esztendő múlva lesz száz éve,

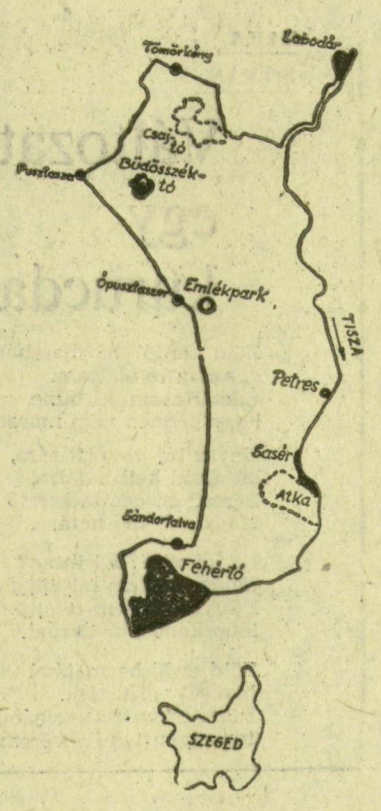

hogy itt roppant össze a gát, innen jött a nagy víz. Innen szabadult el a vizes pokol. Hátba támadta a várost, és mire kiment belőle, volt is Szeged, meg nem is. Sokan gondolnak most erre: hallani hallottam Petresről, de azt nem tudtam, hogy ilyen messze van. Hányan határozták el, ha előbb nem, a századik esztendő tavaszán elmegyek oda? Szeged újkori történelmének olyan pontja ez, ahová el kell menni, amikor ez a tájvédelmi körzet járható utakkal is kiegészül. Igen kevés új útra van szükség.

Utakat említve az autósok kényelmére gondolunk. Ha szakítani tudnánk avval a szerencsétlen tévhittel, hogy turistautakon gyalogolni csak hegyek között érdemes, vagy ha figyelembe vennénk, hogy az utakról a bicikli kiszorul, az alföldi gyalogútnál jobb utat bicikli alá nedig kívánni se lehet, és a gyalogosok, biciklisek sokkal többen vannak, mint az autósok, akkor ez a terület lépésről lépésre betöltheti már most tervezett funkciójának javát. Hát ha újra föltedeznénk, hogy a Tisza hajót is hordhat a hátán! A csónakosok följárnának Ányásig, Csongrádig. Vízibusz is megtehetné ezt az utat. Szépségét nem lehet leírni.

HORVÁTH DEZSŐ

Mi marad a népszokásokból?

Újkori reneszánszukat élik a népi tárgyak. Vad gyűjtőszenvedélyével kezdtük néhány évvel ezelőtt kiraboini a tanyai szerszámos kamrákat, túrtuk nagyanyáink tulipános ládáit, dunántúli kirándulásaink időpontját a híres pécsi vásár napjához igazítottuk. Aranybányát leltünk, s a zsákmánnyal ékesítettük városi otthonunk polcait, falait. Megvettük a távoli ismerős hímzett ingét, vastag gyapjúkendőjét és a szomszédok padlásán talált csöpp adarót. Néprajzi múzeumok bújhattak el egy-egy konyha, vagy szoba láttán. Mire észe kaptunk, kicserélődött a falusi tisztaszoba és a városi lakás berendezése. A népi tárgyak, bútorok maradékaiból aztán berendeztünk néhány skanzent, hogy gyerekeink eredeti helyükön, eredeti funkciójukban is ráismerjenek majd gyűjtőszenvedélyünk tárgyaira.

Újkori reneszánszát éli a nép dallam- és tánckincse is. A televízió jóvoltából figyeltünk fel újra a népdal, a néptánc szépségére. Százával alakultak a Röpülj páva-körök, a néprajzi szakkörök. Ez a mozgalom már közkinccsé tette, amit összegyűjtött. Elfelejtett népdalvilág került újra reflektorfénybe, régen nem táncolt figurákban gyönyörködhetett az is, aki sosem látott századeleji, falusi táncmulatságot. Megmozdultak a fiatalok is a városokban. Feleleventették a táncházak hajdani szokásait, üzemi és diákklubokban próbálgatták a széki csárdás lépéseit. Falusi együtteseket hívtak meg, táncoltak, énekeltek együtt, s kiderült, a táncház, a gyöprugi ellenfele lehet a disc jockeynak.

Újkori reneszánszukat élnék a népszokások is? Egyetemisták és népművelők, amatőr néprajzosok kezdték felkutatni, magnószalagon és filmen megőrizni a ma is élő, hétköznapi és ünnepi játékokat, hagyományokat. Több száz színjátszó csoport nevezett be a Szóljatok, játszók, regölők pályázatra, többségük elfeledett szokást, színjátékot próbált felidézni. Feltámadt a betyárvilág, a tűzugrások, a Lucanapi tréfák emléke. Jóleső érzéssel láttuk a fiatalok keresőgyűjtő munkájának eredményeit, a sok, új köntösbe bújtatott, népi játékot.

De a hímzett párnahuzatok, a szombat esti táncházak mintájára vajon élővé válhatnak-e ezek a népszokások is? A kiveszőfélben levő húsvéti locsolkodás rigmusai átmentődnek-e a hétköznapokra, a pályázat lezárása utáni időre? Gyerekkorunk karácsonyi betlehemesei felveszik-e még valaha a kifordított subát? Vagy a népi színjáték tiszavirágzása volt csak a pályázat? Van-e még együttes, amelyik nem csupán egy vetélkedősorozat ürügyén kezd el betlehemezni? Amelyik megőrzi a népszokásból azt, ami igazán kultúrkincs? Amit, ha új hagyományt teremteni belőle már késő is, de a népdalok és népballadák mellé, a csokorba tűzni mégis érdemes. A népi alkotások, a magyar folklórkincs újkori reneszánsza így lenne igazán teljes.

PÁLFY KATALIN

Vidám utazgatás

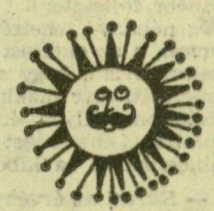

Mostanában többet tartózkodom a Duna partján, mint a Tisza mentén. Köztudomású, hogy Budapest nem is hasonlít Szegedre: egyetlen kerületének több a lakója, beleértve a kapcsolt részeket is, Gyálaréttel együtt. Tarján például mindenestül belefér egy 6-os villamosba, illetve csúcsforgalom idején még üres hely is maradna a harmadik kocsi hátsó peronján.

Természetesen a közlekedés is egészen más. A múltkor alig, hogy odaálltam a 7C-s Rákóczi úti megállójába, már 20 perc múlva jött az autóbusz. Pedig a Rákóczi út igazán nem a világ közepe, az tőle kissé délre van, Tápén. A pesti Nagykörúton nemrég fektették betonalapra és gumiágyra a villamossíneket. Csak idehaza, a Kossuth Lajos sugárúton járva jöttem rá, hogy az SZKV újítását vezették be a fővárosban. Úgy látszik, mégsincs olyan messze a világ közepe a világvárostól.

Legfeljebb, ha olyan három óra állásnyira esik. Régi szokásom szerint, a Nyugati pályaudvarról utazom hazafelé. Ezt a pályaudvart azért kedvelem, mert péntekenként több rendőr sétál a nagycsarnokban, mint ahány sörös- és borosüveg készül utazni a nyíregyházi gyorson. Bár azt mondják, hogy ezen a vonaton felemelték a helyárakat, az olcsóbb jeggyel utazókét 15, a drágábbakét 20 százalékkal. Ha véletlenül vermut szál fel, az is 20 százalékkal többet fizet.

A szegedi vonat főleg abban különbözik a nyíregyházitól, hogy még a borosüvegeknek se igen akad helye. Aki nem kap állóhelyet, kénytelen indulás előtt másfél órával leülni valamelyik félig rakott kupéban, vagy az indulás pillanatában megrohamozza az étkezőt, s végig eszi-issza az utat hazáig. A vasút önkiszolgáló rendszert vezetett be: a menetrendet évenként előre csomagolja, a takarításról és a késésről az utasok maguk kondoskodnak. Néha parázs vita támad közöttük az utóbbi miatt. Akadnak, akik csekély öt perccel is megelégednének, de a többség, szerencsére, ragaszkodik a megszokott 15—20 perchez. A MÁV demokratikus szervezet, azonkívül, hogy trilláz nekik az állomásokon, rendszerint igazodik is a többség akaratához.

Nemcsak a fővárosban fenékig tejföl a közlekedés. Hetenként, ha hazajutok, kitűnően érzékelhetem, milyen gyorsan nő fel hivatásához a szegedi is. A 11-es busz például az egyik héten jobbra, a másikon balra kanyarodva fordul vissza az Indóház téren, de, különösen a vendégek számára, még nagyobb szolgálatot tesz a 10-es jelzésű, mely — mióta az építkezés miatt — lezárták a Retek utcát (Rettegh Rezső 48-as huszárkapitány volt, helytelenül, nincs kiírva neve egyetlen lebontott házon sem), városnéző autóbuszként közlekedik, s bebarangolja egész Tarjánt. Hogy menynyire megjavult itthon a tömegközlekedés, az is bizonyítja, hogy múltkor szombaton egy kékezüst BKV-autóbusz várakozott utasokra a Klauzál téren, de senki sem akart felszállni rá. Érthetetlen, hogy miért éppen Szegedre küldték, ha már Pesten nem volt szükség rá? A vak is láthatta, hogy ugyanakkor a tarjáni víztoronynál tizenkét Volán-busz (valamint egy kénsárga) álldogált, bár ott mintha álldogált volna körülöttük néhány ember is. De lehet, hogy csak azt lesték: az égből csik-e az eső vagy a víztoronyból.

Hétről hétre tapasztalom azt is, miként kerülnek Szegeden sínre a villamosok is. A Kossuth Lajos sugárúton már az úttest közepén futnak a villamossínek: az Április 4. útján szintén elindultak befelé, ha még nem is értek el mindenütt odáig; a Tolbuhin sugárúton pedig az út közepéről most mentek ki a jobb szélre. Kíváncsian várom, hogy a jövő hét végére melyik sín merre indul? A fővárosban eddig még csak mozgólépcsőkkel találkoztam, mozgó sínekkel nem: nálunk pedig a villamosközlekedés mellett megindult a villamossín-közlekedés is. Mesélik, hogy az Anna-kútnál révkalauz vezeti át az 1-es villamost a kereszteződésen. (Mióta a kocsik KN közlekednek, lám, ilyesmire is jut létszám.)

A gyakran utazgató ember érzékelheti legjobban, hogy miként szűnik meg a falu és a város közti különbség. Amikor Budapest termelőszövetkezeti község lett, ki gondolt még arra, hogy nem is olyan sokára metrót kapnak az Örs vezér téri téesz-gazdák? Ma pedig már a dorozsmaiak, a szőregiek és az algyőiek is tudják, milyen az igazi városi tömegközlekedés.
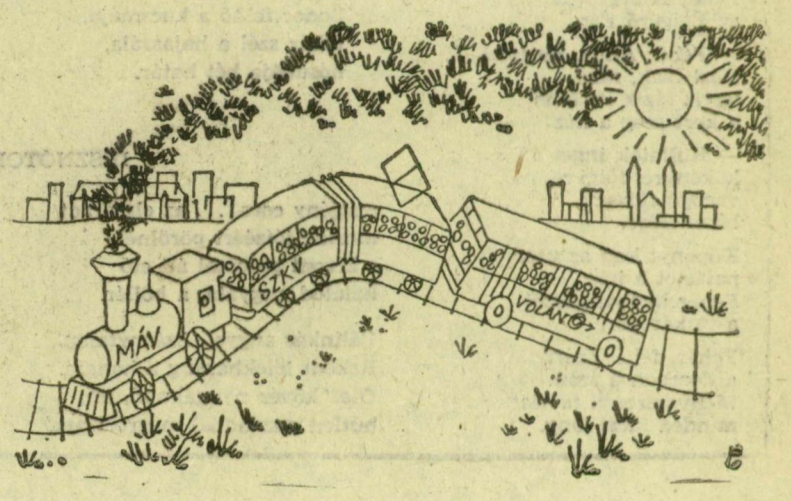
FEHÉR KÁLMÁN